

REGIONAL- OG LOKALHISTORIE

Merete Binderup, Jørgen Christoffersen, Ole Crumlin-Pedersen, Bente Holmberg, Niels Nielsen, Erland Porsmose og Henrik Thrane: *Atlas over Fyns kyst i jernalder, vikingetid og middelalder*, red. Ole Crumlin-Pedersen, Erland Porsmose, Henrik Thrane. (Odense Universitetsforlag, 1996). 308 s.

Dette imponerende atlasværk, som er gjort muligt ved bevillinger fra Danmarks Grundforskningsfond og Carlsbergfondet, søger at samle al foreliggende viden om de fynske kyster fra førromersk jernalder til reformationstiden, fra 500 f.Kr. til 1500 e.Kr. Fyn er valgt som eksempel på et område, hvor bebyggelsen inden for denne periode kunne studeres ud fra en maritim synsvinkel.

Værket er bygget logisk op: Efter en bred indledning ved Ole Crumlin-Pedersen fremlægges »grundlaget« i form af en redegørelse for de geologiske forudsætninger, de arkæologiske og skriftlige kilders samt stednavnenes muligheder. Derefter følger den centrale atlasdel med kort med indtegnet kystmorfologi, relevante stednavne, arkæologiske fund fra perioden samt den kendte middelalderlige bebyggelse. I et fjerde hovedafsnit peger forfatterne på nogle af de mange muligheder i kystkortene, hvorefter tekstdelen slutes med et kapitel om undersøgelsens perspektiver af Crumlin-Pedersen. Sidst kommer den omfattende katalog, som kortene er tegnet ud fra, samt ordforklaringer, litteraturliste og stedregister.

Bogens ni atlaskort, som når hele kysten rundt, er fint og instruktivt tegnede af Alice Rosenstand. De repræsenterer en væsentlig tilvækst til den beskedne mængde af danske historiske atlas og vil utvivlsomt kunne bidrage til at nuan-

cere diskussionen af samfundet i den behandlede periode. Kortene dækker de sogne, der støder ud til kyststrækninger eller åløb, svarende til en kystzone på ca. 5 km. Der er her tale om en pragmatisk afgrænsning, der i almindelighed giver god mening, skønt den ikke er metodisk motiveret. Forfatterne er heldigvis i deres kommentarer ikke bundet til kortene, men bevæger sig også ind i landet og kan også nu og da kaste et blik ud til øerne nær kysten. For historiske sammenhænge går naturligvis på tværs af sognegrænser, som det vel først og fremmest kommer til udtryk i forbindelse med jernalderens kultcentrum ved Gudme – »Nordens ældste marked« med Crumlin-Pedersens ord – og de samtidige landingspladser ved Lundeberg. Den 47 m lange og 10 m brede hal inde i landet ved Gudme og de 3.000 skibsnagler, som er fundet ude ved Lundeberg, udgør to sider af samme sag. Disse for værket helt centrale lokaliteter gør, at vi må revidere hævdevundne forestillinger. Faste maksimer om den begrænsede lokale udveksling i yngre jernalder og vikingetid bliver tilsvarende rokket af de nye og efterhånden ganske mange fund af værksteds-, fiske- og markedspladser ved danske kyster. I Fynsatlasset mærker man sig bl.a. vikingetids- og middelalderpladserne på Fyns Hoved. Måske søkøbstædernes opkomst omkring 1200 slet ikke repræsenterer den kommercielle revolution, som det normalt antages? I denne forbindelse kunne man nok ønske sig, at forfatterne var gået dybere ned i spørgsmålet om, hvor man sejlede hen fra kysten, altså det videre trafikale og kommercielle mønster. Selve det fynske vej- og fergesystem er derimod udmærket skitseret af Erland Porsmose, der også fremlægger interessante overvejelser

over middelalderens fynske fiskeriregioner samt over sammenhængen mellem birker og handelspladser. I øvrigt får vi præsenteret oversigter over centrale emner som magtstrukturer og kystforsvar.

Vigtigst i værket er dog den lange linje fra jernalder til middelalder. Der er overraskende kontinuitet i handels- og fiskepladserne fra vikingetid og fremover, men der er først og fremmest markante brud i udviklingen: I yngre romersk jernalder trak befolkningen sig tilbage fra kysten, sikkert som følge af krig og hærgninger. I germanertid og vikingetid skete der igen ekspansion, og i løbet af middelalderen blev kystskovene ryddet, og købstæder og permanente fiskerlejer opstod. Først da kan man åbenbart tale om et egentligt »maritimt kulturlandskab«.

Den tværfaglige arbejdsgruppe bag kortværket har overbevisende demonstreret nytten og nødvendigheden af at arbejde med den maritime dimension af historien.

Bjørn Poulsen

P. Hampton Frosell: *Omkring »Jesu Hjerte«. En københavnerkirkes baggrund og betydning.* (C.A. Reitzel, 1995). 121 s., 175 kr.

Bogen om Jesu Hjerte Kirke, dens forhistorie, dens menighed og virke, er skrevet i 100-året for kirkens opførelse. Det er altså et festskrift som så mange andre små festskrifter om kirker, der fejrer jubilæum. Forskellen er så imidlertid her, at der ikke bare fortælles en indensognskrønike, der mest har betydning for de mennesker, der tilhører menigheden. Perspektivet er langt større i dette tilfælde. Historien har bredere appel. Det er historien om, hvordan den katolske kirke langsomt, men meget sikkert glider ind som en accepteret størrelse i det danske samfund efter reli-

gionsfriheden af 1849. Det er redegørelsen for de problemer, det gav, at jesuiterordenen undertryktes af Bismarck – og hvordan det havde virkninger i Danmark; hvordan Danmark fra at være missionsmark blev bispedømme.

Kompliment til forfatteren, P. Hampton Frosell, der fint og enkelt fortæller jesuiterordenens og dens skolevæsens integration i et land, der er gennemsyret af luthersk statskirkelighed, og viser, hvordan man fra katolsk side søger at føje sig efter danske forhold og nordisk kultur. På godt hundrede sider får man et stykke velformidlet kirkehistorie, der jo traditionelt ikke hører med til det, vi forstår ved dansk kirkehistorie. Dansk kirkehistorie er jo efter 1849 udelukkende den evangelisk-lutherske kirkes historie – forunderligt nok!

Bogen kommer omkring de berømte konvertiter som Johannes Jørgensen og Peter Schindler – og nævner Henry Usings mistænksomhed og Tom Kristensens og Otto Gelsteds sarkasme – med den dvæler ikke ved dem. Og godt det samme, for dem kan man læse om så mange andre steder.

Kirkens bygningshistorie, inventar og den musik, der benyttedes, beskrives grundigt – og det er let at tilslutte sig forfatterens sorg over den katolske ikonoklasme, der sker med Vaticanum II, der betyder, at det vidunderlige nygotiske inventar ødelægges. Præcis dér ses forskellen mellem den danske statsbygninger, der er beskyttet mod sådan vandalisme – og så den »fremmede« kirke.

Det er en rigtig fin bog, der fortjener at lægges ved siden af de mange bøger om de kirkelige tiltag i hovedstaden fra industrialismens tid og ind i 20. århundrede. Den er med til at komplettere billedet af hovedstadens kirkeforhold.

Carsten Bach-Nielsen